

Saksaan luovutetut juutalaiset ja puna-armeijan poliittiset upseerit teloitettiin tai tapettiin muuten keskitysleireillä. Kauppalan uudessa kirjassa kuitenkin osoitetaan, että todellisuus oli paljon monivaihteisempi; pääosa neuvostosotavangeista oli Saksan palveluksessa ja politrukit ostivat henkensä ryhtymällä yhteistoimintaan. Juutalaista alluuperää olevat politrukit taas toimivat Saksassa tiedustelussa. Faktuaalinen historia on joskus tylsempää ja armottomampaa kuin ajatellaan.

Kauppalan tutkimukset koskevat myös muita luovutusryhmiä, kuten Suomessa sotavangiksi joutuneita venäläisiä, samoin kuin myös Suomesta sodan jälkeen luovutettuja inkeriläisiä. Todellisuus oli tyyli. Suomi joutui luovuttamaan alaikäisiä inkeriläisiä ja myös muita eri kansallisuuksia Neuvostoliittoon.

Pahin itsemääräämisoikeuden kolaus oli tietysti tammikuussa 1948 tapahtunut 14 virolaisen luovutus Neuvostoliittoon. Kommunistien käsissä ollut Valpo toimi oma-aloitteisesti ja ilman hallituksen tai presidentin antamaa valtuutusta. Kauppala puhdistaa myös sisäministerin Yrjö Leinon mainetta ”21 Suomen kansalaisen” luovuttamisessa osoittamalla sen, että Leino antoi luvan ainoastaan pidättämiseen - ei luovuttamiseen. Tempauksen takana on suomalaisten kommunistien punainen Valpo, joka pyrki miellyttämään valvontakomissioita aivan oma-aloitteisesti.

Kauppalan tekemä tutkimus osoittaa käytännöllisesti ja kouriintuntuvasti arkistotyöskentelyn voiman. Arkistot ja niiden lähteet eivät tanssi poliittisten konjunktuurien mukaan. Tällaista tutkimusta tarvitaan, vaikka se ei ehkä olekaan niin mediaseksikästä. Tässä yhteydessä on kiitettävä kustannusyhtiö Gummerusta ko. tutkimuksen painatuspäätöksestä.

Kauppalan läpimurto merkit-

see myös aivan uuden aikakauden alkua tässä genressä; tulevaisuudessa tätä aihepiiriä tekevien on viitattava ahkerasti Kauppalan teokseen tai sitten on sukellettava sinne, missä työ on vaikeaa – on mentävä venäläisiin arkistoihin oikeasti. Pitäytyminen pelkästään suomalaisiin lähteisiin on vasta alkua.

*Pahu vankileirien teille vii-*toittaa suomalaista tiedeyhteisöä käymään käsiksi uuteen urakkaan. Meidän on selvitettävä entistä tarkemmin Suomen ja

Neuvostoliiton välisten suhteiden halukkaiden yhteistoimintamiesten ja myötäjuoksijoiden toiminta kylmän sodan aikana. Uudet ja kielitaitoiset tutkijasukupolvet saisivat asioista ehkä enemmän irti. Tehtävä on sensitiivinen, mutta me olemme tämän urakan velkaa niille, joiden selkänahasta tämän maan poliittiset laskut kylmän sodan aikana todella maksettiin.

Arto Luukkanen

Venäjän lehdistöhistoriasta monipuolisesti

Dmitri L. Strovski: *Otetšestvennaja žurnalistika novejšego perioda*. Moskva: Juniti-dana, 2011. 359 s.

Uralin valtion yliopiston journalismin professorin Dmitri Strovskin vallankumouksen jälkeisen Neuvostoliiton ja Venäjän journalismin historia on varsin merkittävä saavutus. Vain harvoin venäläisen maakuntayliopiston professori saa julkaistua keskeisen teoksen moskvalaisessa kustantamossa 10 000 kappaleen painoksena. Kirja on tulosta parinkymmenen vuoden tutkimustyöstä, josta aikaisemmin on ilmestynyt luentoihin perustuva, nykyistä teosta suppeampi lehdistöhistoria (1998), neuvostoajan journalismin poliittisia perinteitä tarkasteleva kirja (2001) ja 2000-luvun vaihteen journalismia käsittelevä kirja (2006).

Kirjan tavoitteena on loppusanojen mukaan ”yrittää ymmärtää millaisia henkisiä vaikutuksia journalismilla oli yleisönsä” eikä tämä vaikutus ollut neuvostoaikanaan pelkästään vallanpitäjien propagandaa. Journalismi myös auttoi ihmisiä ymmärtämään maailmaa, ympäristöä ja itseään paremmin. Tuloksena on kirja, joka kuvaa venäläisen median historiaa yhteydessä yhteiskunnan

kehitykseen. Kokonaisuus on hyvin ristiriitainen, kuten historian tapahtumat itsekin ovat: Strovski tuo esiin neuvostojärjestelmän hyviä puolia, mutta on hyvin kriittinen sen puutteita kohtaan.

Päähuomio on lehdistön kehityksessä, eikä televisiota tai radiota juuri mainita. Lehtien osalta huomio on Moskovan valtakunnallisissa tiedotusvälineissä, kuten oikein onkin. Provinssiyliopiston edustajana Strovskille ovat tärkeitä myös alueiden tiedotusvälineet, vaikka niistä hän kiinnittää eniten huomiota juuri Uralin alueen, mutta ei pelkästään Jekaterinburgin, vaan myös esimerkiksi Tšeljabskin tiedotusvälineisiin. Monikansallisen Neuvostoliiton ja Venäjän vähemmistökansallisuudet sen sijaan jäävät vain muutaman maininnan tasolle.

Strovski käy lehdistön historiaa läpi toimittajien henkilöiden avulla. Kirja esittelee kuvineen peräti 31 neuvostoliittolaista ja venäläistä journalistia Maksim Gorkista Vladimir Pozneriin. Kuvia on erityisesti toista maailmansotaa edeltävän ajan journalisteista. Henkilöt auttavat elävöittämään lehdistöhistoriaa ja rakenteiden ohella yksittäisillä toimittajilla, kuten *Komsomolskaja pravdan* Aleksei Adžubeillä tai

*Literaturnaja gazeta*n Aleksandr Tšakovskilla, on ollut huomattava vaikutus siihen, millaiseksi neuvostojournalismi on muodostunut.

Kirja jakautuu neljään osaan: neuvostovallan ensimmäiset vuodet (1917–1919), neuvostojournalismi 1920–1950-luvuilla ja tiedotusvälineet 1950-luvun alkupuoliskolta 1980-luvun alkuun sekä neljänneksi journalismin yhteiskunnan poliittisen uudistumisen oloissa.

Strovski suhtautuu kriittisesti lokakuun vallankumoukseen, joka johti yleisen mielipiteen monopolisoimiseen yhden puolueen valvonnan alaiseksi ja merkitsi henkisen kulttuurin taantumista. Toisaalta kielteinen käsitys neuvostojärjestelmästä sinänsä ei estä Strovski näkemästä hyviä puolia neuvostojournalismissa ja journalisteissa. Kirjoittaja suhtautuu myönteisesti journalisteihin, jotka tukivat neuvostojärjestelmän kehittymistä ja osallistuvat uuden yhteiskunnan luomiseen, mutta on samalla hyvin kriittinen järjestelmän kielteisiä puolia, vainoja ja ihmisoikeuksien loukkauksia kohtaan. Vaikka neuvostojournalismissa oli paljon valheellista, se ei estänyt neuvostojournalisteja työskentelemästä paremman yhteiskunnan puolesta ja auttamasta tavallisia kansalaisia.

Strovski käy tarkasti läpi stalinismin kauden väärinkäytöksiä käsitellen esimerkiksi juutalaisiin toimittajiin kohdistuneita vainoja 1930-luvulla ja 1950-luvun ns. lääkkäreiden salaliittoa, jossa lehdistö oli tärkeänä aseena pääosin juutalaisista koostuvan lääkäriryhmän tuomitsemisessa jo ennen oikeudenkäyntiä. Vain Stalinin kuolema pelasti maan uusilta vainoilta. Sitä vastoin sodanaikaisen journalismin käsittely jää hyvin vähäiseen osaan.

Hruštševin kauden suoja-merkiksi olojen vapautumista ja journalismin kehittymistä uuteen suuntaan, mutta neuvostojärjestelmä ei kuitenkaan kyennyt uudistumaan. Suojasään rajoja kuvaa hyvin yksityiskohtainen kuvaus siitä, miten Kalugan kirjapainon perustama kulttuurilehti tuomittiin liian vapaamielisenä ja lehden päätoimittaja erotettiin. Erona Stalinin aikaan oli vain se, että rangaistus, jonka päätoimittaja sai, oli hallinnollinen eikä rikosoikeudellinen. Työpaikka meni, mutta henki ja vapaus säilyivät.

Brežnevin aika oli yksi vaikeimmista ja ristiriitaisimmista vaiheista. Toisaalta ajan henki oli konservatiivinen ja puolueen yksinvaltaa korostava, mutta toisaalta journalismin sankarina oli ihminen, joka ei ollut välinpitämätön, vaan pyrki kamppailemaan hyvyyden ja oikeudenmukaisuuden ihanteiden puolesta. Strovski kiinnittää huomiota myös maanalaiseen lehtiin kuten *Hronika tekušših sobytii*, jonka vaiheita kuvataan peräti viiden sivun verran.

1990-luku on Strovskille lähestulkoon ainoa vuosikymmen, jonka arvio on voittopuolisesti positiivinen. Ensimmäisen kerran Venäjän sanomalehdistön 300-vuotisen historian aikana joukkotiedotusvälineet alkoivat kehittyä itsenäisesti, valtiosta riippumatta. Putinin aikaan Strovski sen sijaan suhtautuu kriittisesti. Sinä aikana kansalaisten poliittinen aktiivisuus on vähentynyt, valtion rooli tiedotusvälineiden ohjailussa on lisääntynyt ja journalismin ei kyennyt puolustamaan vapauttaan siirtymäkauteen. Strovskin käsitys tulevaisuudesta on varsin negatiivinen: uuden suoja-merkiksi pikainen saapuminen ei vaikuta todennäköiseltä esi-

merkiksi johtajien suhteellisen nuoren iän ja vallan keskittämisen vuoksi. Tästä seurauksena on tiedotusvälineiden henkisen (*duhovnoi*) roolin heikkeneminen yhteiskunnassa ja kyvyttömyys vaikuttaa yhteiskunnallisen edistyksen puolesta.

Nyky aika ei saa erityistä myönteistä huomiota, vaan Strovski kuvaa sitä jopa neuvostoaikaa paremmaksi, sillä tiedotusvälineiden propagandistinen rooli on voimissaan ja tiedotusvälineiden osallistuminen työläisten elämään on jäänyt toissijaiseksi, ja juuri tämä heikentää luottamusta journalistien sanaan. Tiedotusvälineet ovat osallisia perinteisten henkisten arvojen rapistumiseen ja juuri tiedotusvälineiden kiinnostus sensaatioihin ja tiedon heikko laatu olivat Strovskin mukaan syinä lehtien levikin laskuun 1990-luvulla.

Strovskin teos poikkeaa neuvostokriittisyydessään muista venäläisistä viimeaikaisista 1900-luvun lehdistöhistoriaa käsittelevistä teoksista, kuten esimerkiksi Rafail Ovsepanin teoksesta *Istorija noveiššei otešestvennoi žurnalistiki* (1999). Strovski antaa myös lukuisia esimerkkejä siitä, millaista journalismin oli kuhunkin aikaan ja kirjassa historia tapahtuu henkilöiden eikä instituutioiden kautta.

Pienenä puutteena on se, että Strovski ei tunne tai käytä hyväkseen länsimaista venäläisen journalismin historian tutkimusta. Tosin sitä ei ole kovin paljon, mutta hyvin englantia osaavana tämä kirjallisuus olisi ollut tekijän saavutettavissa ja keskustelu länsimaisen tutkimuksen kanssa olisi voinut tuoda kirjaan oman mielenkiintoisen lisänsä.

Jukka Pietiläinen